

**ЦАГДААГИЙН АЛБА ХААГЧДААС ҮЙЛДЭЖ БУЙ
ГЭМТ ХЭРГИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫН ТАЛААР**
SITUATIONS OF CRIMES COMMITTED BY POLICE PERSONNEL

Л.Түвшинжаргал
ДХИС-ийн магистрант,
цагдаагийн хошууч
Police major L.Tuvshinjargal

Хураангуй: Цагдаа, дотоодын цэргийн анги байгууллагын алба хаагчдаас гэмт хэрэгт холбогдон шалгагдаж буй өнөөгийн нөхцөл байдалд үнэлэлт өгч цаашид анхаарах асуудлыг тодорхойлон удирдлага зохион байгуулалтын талаар санал дэвшүүлэхийг зорьсон болно.

Abstract: The thesis is intended to assess the current situation in which police officers and internal troops units are being investigated for crimes, and to identify the issues to be considered in the future and provide suggestions for management and organization.

Түлхүүр үг: Цагдаа, дотоодын цэрэг, гэмт хэрэг, зөрчил

Keywords: police, internal troops, crime, conflict

Иргэн, хуулийн этгээдээс энэ оны 3 дугаар улиралд цагдаа, дотоодын цэргийн анги, байгууллагын алба хаагч холбогдсон гэмт хэргийн шинжтэй 365 гомдол мэдээллийг мөрдөн шалгах эрх бүхий байгууллагууд хүлээн авч шалгах ажиллагаа явуулжээ. Үүнээс Авлигатай тэмцэх газар 230, Тагнуулын ерөнхий газар 2, Мөрдөн байцаах албаны Тусгай субъектийн үйлдсэн гэмт хэрэг мөрдөн шалгах хэлтэст 133 гомдол, мэдээлэлд эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх хуулийн дагуу мөрдөн шалгах ажиллагааг хийж гүйцэтгэсэн байна.

Дээрх бүртгэгдсэн 365 гомдол мэдээлэлд мөрдөн байцаалтын 11 хэрэг, хэрэг бүртгэлтийн 121 хэрэг нээж, хэрэг бүртгэлтийн хэрэг нээхээс татгалзах 204, харьяаллын дагуу шилжүүлэх саналтай 11 гомдол, мэдээллийг прокурорын байгууллагад тус тус хүргүүлж шийдвэрлүүлэн, 18 гомдол, мэдээлэлд мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулж байна.

Бүртгэгдсэн гомдол мэдээллийг өмнө оны мөн үетэй харьцуулвал: ¹

№	Гомдол, мэдээллийн	2022 оны 3 улирал	224	141 нэгж буюу 61.3 хувиар өссөн
1	тоо	2023 оны 3 улирал	365	

Хүснэгт 1.

Үүнээс гадна Цагдаа, дотоодын цэргийн анги байгууллагын алба хаагчдаас 2023 оны 3 дугаар улирлын байдлаар Авлигатай тэмцэх газарт энэ оны 105, өмнөх оны дугаартай үлдэгдэл 84 нийт 189 хэрэг, Мөрдөн байцаах албаны Тусгай субъектийн үйлдсэн гэмт хэрэг мөрдөн шалгах хэлтэст энэ оны 80, өмнөх оны 20 нийт 100, Тагнуулын ерөнхий газрын Мөрдөн шалгах хэлтэст өмнөх оны үлдэгдэл 4 бүгд 293 гэмт хэрэг бүртгэгдэн шалгагдаж байгаагаас энэ оны дугаартай 185 хэрэг байна.

Хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын хэрэгт мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулж буй дээрх хэргээс хэрэг бүртгэлийн хэргийг хаах саналтай 53, шүүхэд шилжүүлэх саналтай 58, нэгтгэсэн 13, харьяаллын

¹ Цагдаагийн ерөнхий газрын Дотоод хяналт аюулгүй байдлын газрын 2022, 2023 оны тайлан

дагуу шилжүүлэх саналтай 10, эрүүгийн хэрэг үүсгэж яллагдагчаар татах саналтай 3 хэргийг тус тус шийдвэрлэж одоо 92 хэрэгт мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулж байна.

Бүртгэгдсэн гэмт хэргийг өмнөх оны мөн үетэй харьцуулан үзэхэд²:

№	Анги байгууллага	2022 /3 улирал/	2023 /3 улирал/	Өсөлт бууралт
1	МБА	30	100	70 нэгжээр буюу 30 хувиар өссөн
2	АТГ	173	189	16 нэгжээр буюу 15 хувиар өссөн
3	ТЕГ	2	4	2 нэгжээр буюу 50 хувиар буурсан
4	Нийт	205	293	87 нэгжээр буюу 69,9 хувиар өссөн

Хүснэгт 2.

Дээрх тоон үзүүлэлтээс үзвэл Улс орны аюулгүй байдал, Та бидний өдөр тутмын амгалан тайван амьдралын баталгааг хангаж, шударга ёсыг манах үүрэгтэй цагдаагийн байгууллага нь өөрсдөө шударгаар ажиллах баталгаа нь хаана байна?

Цагдаа ямар ч нөхцөлд хууль сахиулах ёсыг даган биелүүлэх ёстой ба сахиулах ёстой тэр л хуулиндаа мөн захирагдаж байдаг. Улмаар цагдаагийн гол үүрэг нь эрүүгийн шүүн таслах тогтолцооны бусад байгууллагууд болох прокурор, шүүх, засан хүмүүжүүлэх нэгжээс ихээхэн ялгаатай³. Сайн засаглалын үүднээс авч үзвэл, бүх орон хувь хүний эрх чөлөөг хүндэлж, хүний эрхийг дээдлэхийн сацуу олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангаж байх ёстой. Ардчилсан орны иргэд цагдаа бүгдэд шударга, тэгш, нөлөөллөөс ангид, тогтсон хэм хэмжээний дагуу үйлчилнэ гэсэн хүлээлттэй байдаг. Цагдаагаас иргэдэд хэрхэн хандаж байгаа байдал нь тухайн улсын ардчиллын чанарын гол үзүүлэлт болж байдаг юм.

Тиймээс цагдаагийн байгууллага, алба хаагчийн үйл ажиллагааг эрс буруутгах, зохисгүй үгээр хэлэх, албаны нэр төр, алба хаагчийн аюулгүй байдалд сөргөөр нөлөөлөх үзэгдлүүд гарсаар байна.

Цагдаагийн байгууллага нь гүйцэтгэх засгийн нэгэн салбар бөгөөд нийгэмд хууль ёсны дагуу албан хүч хэрэглэх эрхтэй цорын ганц байгууллага гэхэд болно. Чухам энэ чадавхыг эзэмшдэг учир цагдаагийн байгууллага төрийн дарангуйлал, хүчирхийлэл, хүний эрхийн зөрчил, авилгатай холбоотой зорилгоор ашиглагдах эрсдэл өндөртэй байдаг. Тийм ч учир, ардчилсан орнуудад цагдаагийн алба нь улс төрчид, хүнд сурталтнууд, байгууллагын өөрийн ашиг сонирхлын төлөө бус харин нийгэм, олон нийтийн ашиг сонирхолд үйлчилж байгааг баталгаажуулах тусгайлсан арга хэмжээ авсан байдаг.

Цагдаагийн бүтэц нь онцгой эрхтэй бөгөөд үйл ажиллагааны хараат бус байдлаар хангагдсан байх ёстой хэдий ч хууль сахиулах ажиллагаандаа хөндлөнгийн нөлөөлөлд үл автаж, мэргэжлийн өндөр түвшинд ажиллах ёстой. Түүнчлэн цагдаагийн албан хаагчид албан болон албан бус мэргэжлийн ёс зүйн дүрмийг мэддэг, дагаж мөрддөг байх ёстой.

Цагдаагийн мэргэжлийн ёс зүйн дүрмийн нэг чухал хэсэг нь хүний амьд явах эрхийг хүндэтгэх, зөвхөн хуулинд заасан зорилгын хүрээнд, зайлшгүй шаардлагатай бөгөөд зөвшөөрөгдсөн хэмжээнд хүч хэрэглэх зарчим юм. Мөн цагдаагаас хүч хэрэглэх тохиолдолд пропорциональ зарчмыг байнга харгалзаж үзэх ёстой. Гадаад буюу улс төрийн болон шүүхийн хяналтаас гадна дотоод буюу албан хариуцлагын бүтэц зайлшгүй байх ёстой. Цагдаагийн байгууллага, албан хаагчаас гаргасан гэмт хэрэг, зөрчил, олон нийтийн зүгээс гаргасан гомдлыг хянан шалгах тогтолцоо мэргэжлийн цагдаагийн үйл ажиллагаанд мөн заавал байна.

Цагдаагийн байгууллагын бүтэцт алба хаагчаас үйлдсэн гэмт хэргийг мөрдөн шалгах, гүйцэтгэх ажлын шугамаар нууц далд аргаар үйлдэгдсэн гэмт хэргийг шалгах үүрэг бүхий нэгж ажиллаж байгаа нь

² Цагдаагийн ерөнхий газрын Дотоод хяналт аюулгүй байдлын газрын 2022, 2023 оны тайлан

Цагдаагийн ерөнхий газрын Дотоод аудитын тайлангын эмхтгэл 2022, УБ

³ Аюулгүй байдлын салбар дахь парламентийн хяналт гарын авлага №05 2005, Женев

4. Тагнуулын албадыг хянах нь гарын авлага 2002., Женев

дотоод хяналт, аюулгүй байдлыг хангах байгууллагын үйл ажиллагааг тогтвортой явуулах, учирч болох эрсдлээс сэргийлсэн маш том алхам болсон.

Цагдаагийн байгууллагад тавих ардчилсан хяналтыг хүний эрхийн чиглэлээр олон нийтийн байгууллагууд зэрэг цагдаад итгэх иргэдийн итгэлийг нэмэгдүүлэх албан бус, доороос дээшээ чиглэлтэй санаачлагуудын тусламжтайгаар сайжруулж болно. Түүнчлэн, иргэдийн гомдлыг хянан шийдвэрлэдэг омбудсмен зэрэг иргэний хяналтын байгууллагууд цагдаагийн хариуцлагыг өндөрсгөхөд тустай байдаг.

Зарим тохиолдолд иргэний нийгэм, орон нутгийн удирдлагын төлөөллийг багтаасан орон нутгийн аюулгүй байдлын зөвлөл, түүнтэй төстэй бүтэц нь орон нутгийн цагдаагийн үйл ажиллагааг чанаржуулахад сайнаар нөлөөлөх нь бий. Үүний зэрэгцээ хөндлөнгийн мэдээлэгчид болон энэ чиглэлээр хяналт тавьдаг иргэний нийгмийн байгууллагуудад цагдаа, тагнуулын албад, цэргийн хүчнээс дарамт, заналхийлэл үзүүлэхээс сэргийлсэн хууль тогтоомжийг баталсан байх шаардлагатай.

Алба хаагчдын зүгээс гэмт хэрэгт холбогдон шалгагдах нь тогтмол өсөж байгаа нь цагдаагийн байгууллагын нийгмийн баталгаатай холбон үзэж болох боловч алба хаагчдын мэргэжлийн ур чадвар, хууль эрх зүйн мэдлэг, харилцаа хандлага, ёс зүй, биеэ авч явах байдалтай шууд хамааралтай болох нь судалгаанаас харагдаж байна.

Алба хаагчид “Авлигын гэмт хэрэг”, “Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг”, “Хэрэг шалган шийдвэрлэх ажиллагааны эсрэг гэмт хэрэг”, “Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг”-т ихэвчлэн холбогдсон байгаа нь албаны чиг үүргийн хувьд хийх ёсгүй үйлдэл хийсний хариуд хахууль авдаг, ач холбогдол бүхий нотлох баримтыг устгадаг, хөөн хэлэлцэх хугацаа дуусах хүртэл Эрүүгийн хэрэг үүсгэж яллагдагчаар татахгүйгээр эзэнгүй хэрэг гэх байдлаар хугацаа сунгадаг, хууль ёсны шаардлага, цагдаагийн алба хаагчийн эрх, албадлагын арга хэмжээг хэрхэн хэрэгжүүлэх тухай мэдлэг дутмаг, архидаг согтуурч гудамж талбай, гэр орон сууцанд маргаан үүсгэн бусдын биед гэмтэл учруулдаг, эрх мэдэл, албан тушаалын байдал, ажил үүрэгтэй холбогдуулан бусдаас зээл, тусламж авах зэргээс шалтгаалан гэмт хэргийн холбогдогч болж байна.

Энэ нь алба хаагчдын хууль, эрх зүйн мэдлэг дутмаг, улс төр, бизнес, эрүүгийн элементийн нөлөөнд автан эрхэлж буй албан тушаалын байдлаар урвуулан ашиглаж, өөрийн хувийн эрх ашгийг урьтал болгон хэргийн оролцогч нартай шууд болон шууд бусаар харилцаа тогтоож, хэргийн шийдвэрлэлтэд нөлөөлж, хэргийг зориуд удаашруулж хахууль авах, цагдаагийн байгууллагын цахим мэдээллийн санд хууль бусаар нэвтэрч халддаг, санхүүгийн баримт хуурамчаар үйлддэг, тусгай зөвшөөрөл олгох үйл ажиллагааг зохих журмын дагуу явуулдаггүй, эд мөрийн баримтаар хураагдсан сум, галт зэвсэг, мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисыг хувьдаа завшиж нотлох баримт хуурамчаар бүрдүүлж хэргийн оролцогч нарт ашигтайгаар шийддэг, архидаг согтуурч бусадтай маргалддаг, хууль дүрмийг сахин биелүүлдэггүй, удирдлагаас өгсөн үүрэг ажлын чиглэлтэй танилцдаггүй байдалтай холбоотой гэж үзэж болохоор байна.

Мөрдөн шалгах ажиллагааны нууц болон Цагдаагийн байгууллагын нэгдсэн сан, хоногийн хоногийн нөхцөл байдлын мэдээ, бусад сангаас гарах иргэн, хуулийн этгээдийн талаарх мэдээллийг задруулахгүй байхад анхаарч хууль, эрх зүйн мэдлэгээ дээшлүүлэх, төрийн байгууллага, албан тушаалтан нь төрийн болон албаны нууцыг хамгаалах үүрэгтэйг анхаарч удирдах болон мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах эрх бүхий албан тушаалтнуудыг давтан сургалт, авлигаас ангид, урьдчилан сэргийлэх ажлыг тасралтгүй явуулж байх шаардлага тулгарч байна.

Цагдаагийн байгууллагаас тухай бүр гэмт хэрэгт холбогдон шалгагдаж шүүхэд шилжсэн, ял шийтгэгдсэн тохиолдол ⁴бүрийг судлан үзэж холбогдсон алба хаагч хаагчдыг албанаас халж, түр түдгэлзүүлэн, хууль эрх зүйн зөвлөмж тусалцаа хэрэгцээ шаардлагатай байгаа алба хаагчдад тусламж дэмжлэгийг тогтмол үзүүлж анги байгууллагуудад үүрэг ажлын чиглэл хүргүүлэн ажилласаар байна. Гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдохоор сэргийлэхээр хүргүүлсэн аливаа зөвлөмж чиглэлийг алба хаагч уншин

⁴ Цагдаагийн албаны тухай хууль. 2017, УБ

Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам. 2017, УБ

танилцаж гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдсон тухайгаа нэн даруй захирах даргадаа мэдэгдэж гарч болзошгүй эрсдлийг бууруулах таслан зогсоох арга хэмжээ авдаггүй нь түгээмэл байна.

Судалгаанаас харахад АТГ, МБА-нд шалгагдсан гэмт хэрэг хамгийн түгээмэл байгаа нь цаашид алба хаагчдаас мэргэжлийн өндөр ур чадвар, шуурхай байдал, хуульч ажиллагаа, техник технологийн дэвшлийг үйл ажиллагаандаа өргөнөөр ашиглах, өөрсдийгөө бүхий л талаар хөгжүүлж, хүний эрхийг дээдэлсэн мэдрэмжтэй ажиллах хэрэгцээ шаардлагыг иргэд, олон нийтийн зүгээс илүү хурцаар тавих нь тодорхой харагдаж байна.

Дүгнэлт

1. Алба хаагч гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдсон, өртөж хохирсон талаар нэн даруй удирдлагадаа мэдэгдэх, ЦБҮАЖ-912”, “№ЦБҮАЖ-139” алба хаагчийн үйл ажиллагаанд хууль бусаар нөлөөлөхийг оролдсон тухай тэмдэглэлийг бичиж хэвшүүлэх

2. Мөрдөн шалгах чиг үүрэг бүхий хэсэг, тасгийн дарга нарт мөрдөн шалгах ажиллагааны явцад нотлогдвол зохих байдлыг тал бүрээс нь хуулийн анхны хугацаанд бүрэн дүүрэн шалгаж тогтоох чиглэлээр тавих хяналтыг сайжруулах, гурав ба түүнээс дээш хугацаа сунгасан хэргүүдийг чиглэлийн ахлах болон ахлах мөрдөгч нараар шалгуулах, үндэслэлгүйгээр хэргийн хугацааг сунгаж Мөрдөн шалгах ажиллагааг /зохиомлоор/ удаашруулдаг зөрчлийг таслан зогсоох, мэргэжил арга зүйгээр дэмжлэг үзүүлэх, Улс төр, нам, бизнес болон эрүүгийн нөлөө бүхий гэх тодотголтой бүлэглэл, этгээдүүдийн нөлөөлөлд автахгүй байх талаар зохион байгуулалтын арга хэмжээ авах.

3. Цагдаа, дотоодын цэргийн алба хаагч хаагчид гэр бүл, найз нөхөд, хамаатан садны хүрээнд архидаан согтуурч гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх, бусдын биед гэмтэл учруулах гэмт хэрэгт холбогдож байгаа нь алба хаагчдын ёс зүй, харилцаа, хандлага, биеэ авч явах зэрэг хувь хүний мэдлэг ур чадвар, сахилга батаас хамааралтай байгааг анхаарч үйл ажиллагааг явуулах.

4. Холбогдон шалгагдсан гэмт хэрэг нь шүүхэд шилжсэн, эрүүгийн хэрэг үүсгэн яллагдагчаар татагдсан, хэд хэдэн гэмт хэрэгт холбогдсон алба хаагчдын асуудлыг судлан шуурхай шийдвэрлүүлэх ажлыг зохион байгуулах.

5. Алба хаагчдаас гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдсон, ял шийтгэгдсэн, өртөж хохирсон тохиолдол бүрийг нэн даруй шууд удирдах албан тушаалтанд мэдэгдэх үүрэгтэйг зохион байгуулалтын арга хэмжээ цаг алдалгүй мэдэгдсэнээр алба хаагчдыг хамгаалах нөхцөл бүрдэх талаар хүргэх.

Алба хаагчид Авлигын гэмт хэрэг, Хэрэг шалган шийдвэрлэх ажиллагааны эсрэг гэмт хэрэг, Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг, Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэгт ихэвчлэн холбогдож байх тул мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах эрх бүхий албан тушаалтнууд болон шууд удирдах дарга нарт хуулийг зөв хэрэглэх авлигын эсрэг давтан сургалтанд тогтмол хамруулж гэмт хэрэг, зөрчил, прокурорын шаардлага авсан алба хаагчдад явуулж байгаа сургалтыг үр дүнтэй явуулах.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

1. Цагдаагийн албаны тухай хууль. 2017, УБ
2. Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам. 2017, УБ
3. Аюулгүй байдлын салбар дахь парламентийн хяналт гарын авлага №05 2005, Женев
4. Тагнуулын албадыг хянах нь гарын авлага 2002., Женев
5. Санхүүгийн зохицуулах хороо “Байгууллагын хяналтын тогтолцоо, тэдгээрийн онцлог” 2021, УБ

6. Цагдаагийн ерөнхий газрын Дотоод хяналт аюулгүй байдлын газрын 2022, 2023 оны тайлан
7. Цагдаагийн ерөнхий газрын Дотоод аудитын тайлангын эмхтгэл 2022, УБ
8. www.Legalinfo;